

UNELE PROBLEME ALE ASPECTULUI CULTURAL ALDENI II

(Pe baza săpăturilor de la Drăgănești-Tecuci)*

Regiunea din sudul Moldovei și cea din nord-estul Munteniei sînt deosebit de importante pentru arheologii care se ocupă cu problemele epocii neolitice, deoarece în acea zonă s-au produs, de mai multe ori, diferite interferențe de ordin cultural și desigur de caracter etnic între comunitățile culturale specifice Munteniei și Moldovei. La rezolvarea problemei raporturilor de ordin cronologic dintre aceste culturi nu se poate ajunge decît prin efectuarea unor săpături sistematice (cel puțin în cîteva complexe mai importante) și prin executarea unor amănunțite cercetări de suprafață.

Primele săpături, în zona amintită, au fost efectuate la Bonțești¹, mai tîrziu s-au executat săpăturile de la Aldeni², sondajele de la Bălănești³. O deosebită importanță pentru problemele studiate o au săpăturile de la Stoicani⁴ și cele de la Brăilița⁵. Seria unor astfel de lucrări a fost continuată prin sondajele executate în luna iunie 1962, în cuprinsul așezării din marginea de nord-vest a satului Drăgănești (r. Tecuci).

* Comunicare prezentată la 13 octombrie 1962 în cadrul Seminarului romîno-sovietic de arheologia comunei primitive, ținut la București.

¹ Vladimir Dumitrescu, *La station préhistorique de Bonțești*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 88—114.

² Gh. Ștefan, *Raport asupra săpăturilor de pe „Balaurul”, comuna Aldeni, jud. Buzău*, p. 31—34 (= Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1942) și *Raport asupra săpăturilor și cercelărilor arheologice de la Băești-Aldeni (jud. Buzău)*, p. 74—76 (= Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1943), ambele în *Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942 și 1943*, București, 1944 (= *Raport MNA 1944*); Gh. Ștefan și Eugen Comșa, *Săpăturile arheologice de la Aldeni*, în *Materiale*, III, 1957, p. 93—102 (= Gh. Ștefan, *Eugen Comșa, Aldeni*).

³ Hortensia Dumitrescu, *Raport asupra cercelărilor și săpăturilor din jud. Buzău*, în *Raport MNA*, 1944, p. 49—50.

⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *Cetățuia de la Stoicani*, în *Materiale*, I, 1953, p. 13—155 (= M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*).

⁵ Harțuchi N. și I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Brăilița*, în *Materiale*, III, 1957, p. 129—144 (= Harțuchi N. și I. T. Dragomir, *Brăilița*); N. Harțuchi, *Săpăturile arheologice de la Brăilița*, în *Materiale*, V, 1959, p. 221—227 (= N. Harțuchi, *Brăilița*).

Cercetările de suprafață făcute pînă acum în regiune sînt relativ puține, cu toate acestea cercetările din sud-estul Moldovei au dus la descoperirea unei serii de complexe importante¹.

Observațiile făcute cu prilejul săpăturilor din așezările menționate au contribuit la lămurirea unora dintre probleme; altele însă au rămas pînă acum nerezolvate, mai ales datorită divergențelor de păreri cu privire la aspectul cultural pentru care propunem denumirea de Aldeni II² (după al doilea strat din așezarea de pe Gurguiul Balaurului lângă com. Aldeni, r. Buzău).

În cursul ultimelor decenii s-au adunat date referitoare la răspîndirea teritorială a comunităților acestei culturi. Aria lor de răspîndire *sigură* este încă relativ restrînsă, în special datorită numărului redus al cercetărilor arheologice de suprafață din regiune.

Pe teritoriul Moldovei, comunitățile acestui aspect cultural au locuit în regiunea dintre Prut, cursul inferior al Bîrladului (aproximativ pînă în dreptul orașului Bîrlad), spre nord și al Siretului spre sud. Așezări sau materiale izolate de tip Aldeni II au fost descoperite în următoarele localități din sud-estul Moldovei: Focșani³ (r. Focșani); Ciorani⁴ (r. Adjud); Drăgănești⁵ (r. Tecuci); Smulți⁶, Tudor Vladimirescu⁷, Umbrărești⁸, Măstăcani (Gîtul Cămilei)⁹ (r. Bujor); Șuletea¹⁰, Bîrlălești¹¹ (r. Bîrlad); Foltești (Ruptura)¹², Stoicani¹³ (r. Galați).

La est de Prut, în sud-estul R.S.S. Moldovenești și R.S.S. Ucrainene pînă de curînd nu se cunoștea nici o descoperire de acest fel, totuși în funcție de răspîndirea lor pe teritoriul Moldovei și Dobrogei am postulat existența lor și într-adevăr prin cercetările recent efectuate de arheologii sovietici au fost descoperite cîteva așezări de tip Aldeni II: una pe malul lacului Ialpuș în marginea orașului Bolgrad (reg. Odessa)¹⁴; o alta, simi-

¹ M. Petrescu-Dimbovița, *Archäologische Forschungsreise im Bezirk Covurlui (Untere Moldau)*, în *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, București, 1941, p. 432—434, 439, 441, 443—445 (= M. Petrescu-Dimbovița, *Archäologische Forschungsreise*).

² Acest aspect cultural este cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de aspectul Gumelnița-Ariuşd.

³ M. Petrescu-Dimbovița, *Călătorie de cercetare arheologică în județul Covurlui*, extras din *Orizonturi*, III, 1940, 5—9, Galați, 1941, p. 21.

⁴ Radu Vulpe, *Șantierul Poiana*, în *SCIV*, III, 1952, p. 211. Ciorani, locul Fîntina din Clmp.

⁵⁻⁸ M. Petrescu-Dimbovița, *Archäologische Forschungsreise*, p. 443—445 (5); p. 441 (6); p. 439 (7); p. 434 (8).

⁹ M. Petrescu-Dimbovița și colaboratori, *Raport asupra săpăturilor arheologice din județele Covurlui și Tutova*, în *SCIV*, I, 1, 1950, p. 59.

¹⁰ Informații de la Radu Vulpe.

¹¹ C. Cihodaru, R. Vulpe, *Cercetările arheologice de la Șuletea și Bîrlălești (r. Murgeni)*, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 222—225.

¹² M. Petrescu-Dimbovița, I. Casan și C. Mateescu, *Săpăturile arheologice de la Foltești*, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 256.

¹³ M. Petrescu-Dimbovița, *Stoicani*, p. 13—155.

¹⁴ E. K. Cerniș, *Primele date cu privire la cultura Gumelnița pe teritoriul U.R.S.S.* Comunicare prezentată pentru Seminarul romîno-sovietic de arheologia comunei primitive, București, 11—13 octombrie 1962.

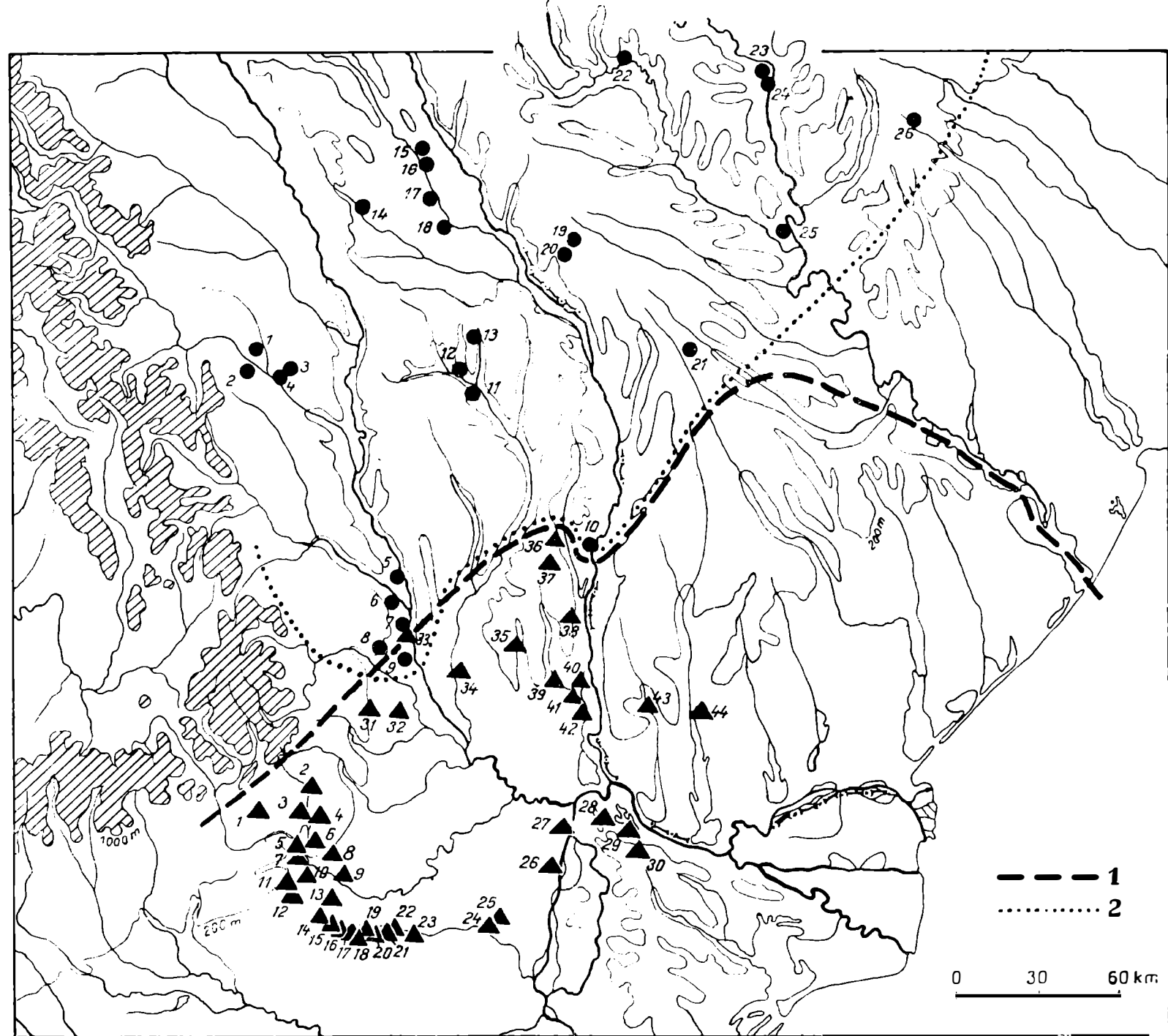

Fig. 1. — Harta de răspândire a aspectului cultural Aldeni II.

1. Aspectul Aldeni II

1. Bălănești, (r. Cislău); 2. Podu Hîrbocii; 3. Aldeni; 4. Bălești; 5. Chriomănești; 6. Săpoca; 7. Năsoav; 8. Poșta Cîlnău; 9. Vadu Pașii; 10. Lîpia; 11. Sărata Monteoru; 12. Izvoru Dulce; 13. Tințești; 14. Cramenea; 15. Sudiți; 16. Bălala; 17. Smăni; 18. Sălcioara; 19. Moșca; 20. Albești; 21. Udași; 22. Caragele (r. Buzău); 23. Laru (Popina); 24. Lișcoteanca; 25. Lișcoteanca II (r. Făurei); 26. Chișocani; 27. Brălița (or. Brăila); 28. Gărvan (Chiștra); 29. Văcărași; 30. Luncașu (r. Măcin); 31. Bonteste; 32. Focșani (r. Focșani); 33. Ciorani (r. Adjud); 34. Drăgănești (r. Tecuci); 35. Smulți (r. Bujor); 36. Suletea; 37. Bîrlăești (r. Bîrlad); 38. Tudor Vladimirescu; 39. Umbrărești; 40. Măstăcani (r. Bujor); 41. Fotești (Ruptura); 42. Stoicani (r. Galați); 43. Voicănești; 44. Bolgrad, R. S. S. Ucraineană.

2. Cultura Precuculeni

1. Izvoare (r. Piatra Neamț); 2. Calu; 3. Traian; 4. Zănești (r. Bobuși); 5. Mindrișca; 6. Ruginești; 7. Ciorani (r. Adjud); 8. Pancu; 9. Mărășești (r. Pancu); 10. Bogdănești (r. Bîrlad); 11. Buhălești; 12. Tr. Negrești (r. Negrești); 13. Grajduri (r. Iași); 14. Bădeni (r. Hîrlău); 15. Glăvănești-Vechi; 16. Andrieșeni; 17. Vlădeni; 18. Larga Jilă, (r. Iași); 19. Rădeni I; 20. Rădeni II; 21. Fundu Galben; 22. Florești; 23. Soloncoeni II; 24. Soloncoeni I; 25. Holercani, R. S. S. Moldovenească; 26. Alexandrovka, R. S. S. Ucraineană.

(21 după E. K. Cerniș, К вопросу о раннеприспльских поселениях, в ИМФАН, 4, Chișinău, 1956, p. 10 harta; iar 22-26 după T. S. Pășec, Неолит и энеолит юга европейской части СССР, в МИА, 102, Москва, 1962, p. 6 harta).

lară, s-a descoperit pe malul pârului Cahul lângă satul Vulcănești (R.S.S. Moldovenească) ¹.

Pe teritoriul Dobrogei numărul descoperirilor este mai redus și au un caracter mai mult gumelnițean. În nordul Dobrogei sînt documentate materiale de tip Aldeni II lângă satul Garvăn (Chiatra) ², lângă satul Văcăreni (la gura Văii Nevestelnița) ³, la Luncavița (Cetățuia) ⁴. Așezările comunităților aspectului Aldeni II sînt documentate în toată regiunea de nord-est a Munteniei, la nord de riul Călmățui, exceptînd numai zona de munte. Dispunem de date în proporții diferite despre complexele de lângă localitățile: Bălănești ⁵ (r. Cislău); Podu Hirbocii ⁶, Aldeni ⁷, Băiești ⁸, Cîrlomănești ⁹, Săpoca ¹⁰, Nișcov ¹¹, Poșta Cîlnău ¹², Vadu Pașii ¹³, Lipia ¹⁴, Sărata Monteoru ¹⁵, Izvoru Dulce ¹⁶, Țintestești ¹⁷, Cremenea ¹⁸, Suduți ¹⁹, Bălaia ²⁰, Smeeni ²¹, Sălchioara ²², Moisica ²³, Albești ²⁴, Udați ²⁵, Caragele ²⁶ (r. Buzău), Largu ²⁷ (Popina), Lișcoteanca ²⁸, Lișcoteanca II ²⁹ (r. Făurei), Chișcani ³⁰, Brăilița ³¹ (or. Brăila).

O observație mai veche făcută în cuprinsul așezării de la Glina, unde în stratul numit provizoriu Gumelnița Ia au fost descoperite cioburi dintr-un pahar de tip Aldeni ³², precum și descoperirile recente de la Măgurele (lângă București) ³³ și de lângă Mizil ³⁴, ridică problema dacă nu cumva aspectul de care ne ocupăm a fost răspîndit mult mai departe spre sud-vest, decît se credea pînă acum.

¹ Din informațiile verbale primite de la T. S. Passek rezultă că purtătorii aspectului Aldeni II sînt documentați pînă la riul Botna în preajma căruia V. Markevici a descoperit o astfel de așezare. O ultimă așezare de acest tip a fost descoperită pe malul limanului Nistrului, de către membrii colectivului condus de T. S. Passek.

²⁻³ Cercetări de suprafață, Eugen Comșa.

⁴ Săpături 1951, 1959, Eugen Comșa.

⁵ Hortensia Dumitrescu, *Raport asupra cercetărilor și săpăturilor din jud. Buzău, în Raport MNA*, 1944, p. 49—50.

⁶ Cîteva fragmente ceramice de tip Aldeni II descoperite la Podu Hirbocii, se păstrează la Muzeul de istorie Buzău.

⁷ Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1942, p. 31—34; Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1943, p. 74—76; Gh. Ștefan, și Eugen Comșa, *Aldeni*, 1955, p. 93—102.

⁸ Informație de la Gh. Ștefan.

⁹⁻¹⁴ Informații de la Victor Teodorescu.

¹⁵ Informație de la Ion Nestor.

¹⁶ Informație de la Victor Teodorescu.

¹⁷ Informație de la Gh. Bichir.

¹⁸⁻²⁶ Informații de la Victor Teodorescu.

²⁷ Așezare descoperită de B. Mitrea și Eugen Comșa; menționată apoi de Ioan T. Dragomir, *Cercetări arheologice pe valea Călmățuiului*, în *Materiale*, III, 1957, p. 308—309. Același cercetător a efectuat săpături în așezare, Ioan T. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Largu*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 499—503.

²⁸ Așezarea se afla la 1 km SSE de sat, pe marginea terasei, Ioan T. Dragomir, *Cercetări arheologice pe valea Călmățuiului*, în *Materiale*, III, 1957, p. 294.

²⁹ Popina nr. 1 din valea Călmățuiului, Ioan T. Dragomir, *op. cit.*, p. 298.

³⁰ Informații de la N. Harțuchi și Fl. Anastasiu.

³¹ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 129—144; N. Harțuchi, *Brăilița*, p. 221—227.

³² M. Petrescu-Dîmbovița, *Nouvelles données concernant le néolithique carpatho-balkanique*, în *Balcenia*, VIII, 1955, p. 211.

³³ Complex descoperit de P. Roman.

³⁴ Complex descoperit de Victor Teodorescu.

În așezarea de la Drăgănești-Tecuci a fost delimitat un singur strat de cultură din epoca neolitică. Fiind vorba de un complex închis, în care nu s-au produs amestecuri din culturi sau chiar faze târzii neolitice, materialele descoperite acolo, în condiții stratigrafice clare, permit analiza unor probleme importante, cum este aceea a raporturilor dintre comunitățile fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița și comunitățile neolitice corespunzătoare lor ca timp, de pe teritoriul Moldovei. De lămurirea acestor probleme depinde periodizarea culturilor neolitice din regiune și mai ales corelația cronologică dintre fazele culturilor neolitice din Muntenia și Moldova, așezările aparținând purtătorilor aspectului cultural Aldeni II constituind un pivot important.

După cum rezultă din observațiile stratigrafice făcute la Stoicani (unde au fost delimitate șase niveluri) și la Aldeni (unde s-au stabilit trei niveluri), aspectul Aldeni II a avut o evoluție îndelungată (mereu în strins contact cu comunitățile culturilor vecine), ce poate fi împărțită, în stadiul actual al cercetărilor, în două faze.

Mai veche este cea documentată în stratul inferior de la Stoicani (nivelurile 6—4) și în așezarea cu un singur strat de la Drăgănești-Tecuci. Deoarece în această din urmă așezare avem un complex închis, propunem ca faza reprezentată acolo să fie denumită faza *Drăgănești-Tecuci*. Ea este documentată pînă acum numai în cele două așezări menționate.

Faza următoare, mai nouă, este cea reprezentată bine în stratul superior al așezării de la Stoicani, în așezările de la Aldeni și de la Brăilița. Pentru această fază propunem denumirea de faza *Stoicani*. Este posibil ca în curînd să fie adăugate și alte faze, mai ales pentru perioada de început.

Tipurile de așezare ale oamenilor din ambele faze ale aspectului încă nu au fost studiate amănunțit, de aceea nu putem da decît destul de puține date. Menționăm că în unele cazuri (Brăilița) între pămîntul viu și stratul de cultură s-a găsit un strat de cenușă continuu, despre care se poate presupune că reprezintă probabil resturile arse provenite din vegetația ce se afla pe locul ales pentru așezare. Stratul de cenușă ar fi fost îngroșat și prin resturile colibelor provizorii aflate pe acel teren și folosite de primul grup omenesc stabilit acolo¹.

Pe întreaga arie sigură de răspîndire a comunităților aspectului Aldeni II se cunosc așezări situate pe promontorii, mai joase sau mai înalte, în preajma unor cursuri de ape mai importante (Stoicani, pe terasa Prutului) sau pe văi laterale, în locuri ferite (Aldeni, pe valea Slănicului). În unele cazuri suprafața așezărilor era apreciabilă, altele sînt mai reduse ca întindere, fiind delimitate prin pante abrupte și prin șanțuri de apărare anume amenajate. Astfel de șanțuri se cunosc de exemplu în preajma așezărilor de la Aldeni², Drăgănești, Stoicani, Luncavița³. În funcție de răspîndirea lor teritorială, în stadiul actual al cercetărilor se poate preciza că oamenii aspectului cultural Aldeni II, de pe întreaga lor arie

¹ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 129.

² Între suprafața ocupată de așezare și restul dealului este o albiere de teren prin care trece drumul actual. Credem că este șanțul așezării adîncit de ape.

³ Botul de terasă „Cetățuia” pe care se află așezarea este despărțit de terasă prin două șanțuri, clare.

de răspîndire, au trăit în așezări întărite. Descoperirea în anul 1962 a șanțului de apărare al așezării de la Drăgănești-Tecuci, din care s-a cercetat o porțiune, constituie o indicație prețioasă că astfel de șanțuri erau săpate încă din prima fază a aspectului, iar observațiile relative la celelalte, din faza Stoicani, dovedesc că sistemul de a fortifica așezările s-a menținut în cursul întregii evoluții a aspectului Aldeni II. Pînă în prezent nu dispunem de date sigure, care să ne permită să presupunem existența unor așezări deschise ale purtătorilor acestei aspect cultural¹.

Răspîndirea și desimea locuințelor au fost studiate numai la Stoicani, unde s-a ajuns la concluzia, deși resturile păstrate din locuințe sînt sărace și uneori îndoielnice, că locuințele erau dispuse în mai multe șiruri de-a lungul axului longitudinal al așezării². În așezarea de dimensiuni medii de la Aldeni au existat — raportînd numărul locuințelor descoperite la întinderea așezării — aproximativ 10 locuințe.

Cu toate că s-a acordat o atenție deosebită problemei tipurilor de locuințe, nu s-a reușit să se precizeze în ce fel de construcții trăiau oamenii din faza Drăgănești-Tecuci, căci la Stoicani s-au găsit slabe resturi, iar la Drăgănești doar cîțiva bulgări izolați de lipitură arsă, din lut amestecat cu multe paie. Aceste urme par să indice existența, în faza amintită, a locuințelor de suprafață construite în sistemul paiantă.

Din cursul fazei Stoicani s-au păstrat resturi din locuințe *in situ* în așezările de la Aldeni și de la Brăilița³.

În ambele cazuri s-au făcut observații importante. Se cuvine observat faptul că în cuprinsul stratului de cultură Aldeni din așezarea de pe Gurguiul Balaurlului de la Aldeni, s-au putut preciza unele deosebiri în ceea ce privește sistemul de construcție al locuințelor din nivelul 2 în raport cu cele din nivelul superior (ultimul).

Resturile locuinței din nivelul 2 se prezintă sub forma unei suprafețe acoperite cu bulgări de lipitură arsă la roșu, răvășită în parte încă din vechime. Bulgării sînt de lut amestecat cu o mare cantitate de paie. Pe mai mulți bulgări sînt imprimare urme de pari, birne despicate și de nuiete. Concluzia care se degajă din datele menționate este aceea că locuințele din faza Stoicani erau construite în sistemul paiantă. Alte observații ne permit stabilirea grosimii pereților casei descrise. Pe un bulgare mai mare se vede urma unui par cu diametrul de 14 cm, iar stratul de lut ce acoperea parul, pînă la fătuială, are 6 cm grosime; rezultă că peretele locuinței a avut aproximativ 30 cm grosime. Subliniem că în cursul săpăturilor din anul 1943, la Aldeni s-a constatat că la unele dintre locuințele nivelului 2 s-a folosit „foarte multă piatră”⁴. Pînă în prezent nu a fost rezolvată pe deplin problema dacă locuințele aveau podeaua făcută dintr-un strat de lipitură întins pe o suprafață de pari despicați. O indicație în acest sens ar constitui-o bucățile unei vetre pe a căror parte inferioară, s-au observat urme de pari despicați, așezați alături unul de altul. Vetrele

¹ În legătură cu majoritatea complexelor lipsesc astfel de date, deoarece așezările au fost descoperite prin cercetări de suprafață.

² M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*, p. 18.

³ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 130.

⁴ Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1943, p. 75.

de la Aldeni erau făcute din pietre și lut. O parte erau însă vetre obișnuite alcătuite dintr-un simplu strat de lipitură. Au fost descoperite și câteva porțiuni dintr-o îngrăditură de lut (gardină) avînd în secțiune forma triunghiulară cu virful rotunjit. Același tip de gardină s-a găsit și la Luncavița. Nu putem peciza la ce anume serveau gardinele, înconjurau anumite vetre sau erau făcute în jurul rîșnițelor pentru a împiedica împrăștierea boabelor ce urmau a fi sfărîmate.

La Brăilița, pe baza dimensiunilor suprafeței de lipitură și a podinelor de lut, s-a determinat forma dreptunghiulară a locuințelor de suprafață, care aveau dimensiunile de 7×4 m. Forma locuinței este confirmată printr-un model de locuință stilizat descoperit în aceeași așezare. Acesta permite și precizarea că acoperișul era în două ape¹. Vetrele locuințelor, de formă ovală sau dreptunghiulară, erau făcute lîngă peretele opus intrării.

După cum am arătat, la Aldeni, la baza nivelului superior a fost descoperită o suprafață de bulgări micuți de lipitură arsă la roșu, izolați, care ne indică că undeva în preajmă s-a aflat o construcție de dimensiuni reduse ai cărei pereți au fost fățuiți cu un strat subțire de lut amestecat cu paie de cereale. După toate probabilitățile același fel de construcție a existat și în nivelurile superioare din așezarea de la Stoicani unde, la fel, bucățile de lipitură erau mărunte și răzlețe, pe unele păstrîndu-se urme de bețe groase de secțiune rectangulară sau ovală. La construcție au fost folosite de asemenea bețe și trestii în cantitate apreciabilă².

În privința uneltelor se constată o variabilitate de la o așezare la alta, mai ales datorită condițiilor geografice. În așezările din zona de dealuri a Munteniei, se folosea procentual o cantitate mai mare de unelte de silix, în raport cu așezările din faza Drăgănești. În așezarea de la Drăgănești și în cea de la Stoicani s-a descoperit un număr cu totul redus de unelte de silix. Silixul folosit la Stoicani se aseamănă cu cel utilizat în chip obișnuit, în cantitate mare, în așezările neolitice de pe Bărăgan³. La Aldeni, în schimb, probabil din cauza unei oarecare lipse a silixului, s-a folosit pe scară largă, paralel cu silixul, și gresia silicificată, care clivează la fel ca și cremenea. Aceași situație se constată și la Drăgănești-Tecuci, unde numărul picșelor de gresie silicificată este aproape egal cu al celor de silix.

Dintre uneltele de silix, în așezări predomină lamele, urmate de răzuitoare, rare lame de ferăstrău și percutoare⁴, în plus la Aldeni⁵, la Bontăști⁶, la Luncavița⁷ și, în special, la Brăilița⁸ se întîlnesc adesea.

¹ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 130, fig. 1.

² M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*, p. 18.

³ *Ibidem*, p. 108. De asemenea, este semnalată existența uneltelor de silix de culoare neagră, caracteristic așezărilor din nordul Moldovei.

⁴ Vladimir Dumitrescu, *La station préhistorique de Bontăști*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 95.

⁵ Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1943, p. 74—75.

⁶ Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, p. 95.

⁷ Eugen Comșa, *Raport preliminar asupra sondegiului de lîngă Luncavița, raionul Măcin*, în *SCIV*, III, 1952, p. 415, fig. 34/6.

⁸ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 132 și fig. 3/1—3.

virfuri de săgeată și de suliță din silex, de formă triunghiulară, cu laturile lungi puțin arcuite în afară, cu baza dreaptă sau puțin arcuită spre interior. La Aldeni, la baza nivelului inferior, s-a găsit un mic depozit alcătuit din nouă lame de silex, subțiri și lungi, precum și câteva topoare

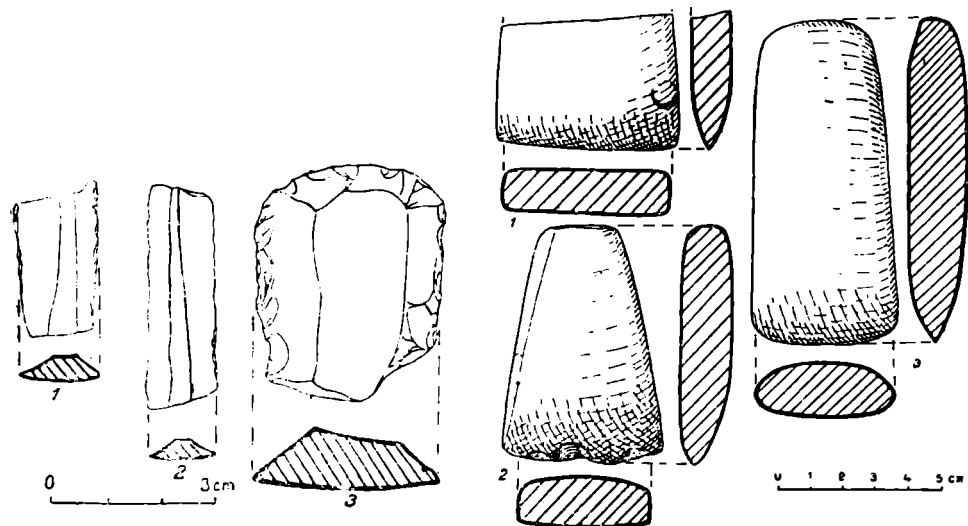

Fig. 2. - Unelte de silex (Drăgănești-Tecuci). Fig. 3. - Topoare plate de piatră (Drăgănești-Tecuci).

plate de piatră. În aceeași așezare este menționată descoperirea unei piese de obsidiană¹.

Se cuvine subliniat faptul că în faza Stoicani se foloseau și topoare de silex. Un fragment de topoară de silex a fost descoperit în cuprinsul nivelului superior din așezarea de la Aldeni.

Dintre uneltele de os și corn în așezările de tip Aldeni II sînt documentate : sule de os, dălțițe, spatule, minere, harpune și săpăligi avînd forme obișnuite culturilor neolitice din regiune.

Din cursul fazei Drăgănești-Tecuci se cunosc topoare plate, de formă dreptunghiulară sau trapezoidală, și topoare-ciocan perforate. În așezările din faza Stoicani s-au descoperit topoare plate, de asemenea dreptunghiulare și trapezoidale. În două așezări, la Aldeni (nivelul superior) și la Brăilița, au fost găsite și topoare-ciocan fragmentare². Prin urmare în cursul evoluției aspectului Aldeni II s-au făcut și folosit în continuare topoarele plate (dreptunghiulare și trapezoidale) și s-au întrebuițat încă pe scară redusă — după cum pare să reiasă din numărul redus al pieselor — topoarele-ciocan perforate.

În diferitele așezări săpate, aparținînd aspectului Aldeni II, nu s-au găsit obiecte de aramă. Credem că este întimplător, deoarece pe

¹ Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1943, p. 74.

² N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 132.

teritoriul Munteniei se cunosc obiecte de aramă descoperite în așezări mai vechi, unele datate de la sfârșitul fazei Giulești.

Oamenii comunităților aparținând aspectului Aldeni II practicau cultivarea primitivă a plantelor, creșterea pe scară redusă a animalelor domestice, vânătoarea, pescuitul și culesul.

Principala ocupație, adică aceea de cultivare primitivă a plantelor, este documentată prin marea cantitate de paie de cereale amestecate în lipitura pereților, prin prezența a numeroase rîșnițe fragmentare (umele dintre ele, de o formă anumită, servind la sfărîmarea vopselei roșii) și prin seria de săpăligi.

În ceea ce privește creșterea animalelor dispunem de prea puține informații și determinări, de aceea orice dată este prețioasă.

Din observațiile făcute pe teren rezultă că în cursul fazei Drăgănești-Tecuci, în așezarea cu același nume, predomină oase de bovine (printre alte oase mari s-au descoperit și mai multe coarne care vor ajuta la determinări mai precise). Urmează procentual porcinele (sînt documentați deopotrivă indivizi tineri și bătrîni) și apoi ovicaprinele.

Deosebit de interesantă ne pare descoperirea la Drăgănești - Tecuci, în plin strat, a unei falange de ecvîdeu, probabil sălbatec. Problema este deosebit de importantă.

În așezările din faza Stoicani s-au adunat cantități mari de oase de animale, găsite în condiții stratigrafice clare, dar ele încă nu au fost determinate de specialiști. Din datele preliminară rezultă că în așezarea de la Aldeni predomină bovinele, urmate de ovicaprine și de porcine. Ca și în alte așezări, la Aldeni s-au găsit și cîteva mandibule de cîine. În aceeași situație, probabil aparținînd ultimului nivel, s-a descoperit o copită de cal. Precizările în legătură cu aceasta urmează a fi făcute de specialiști.

Dintre oasele de animale vîinate menționăm că la Drăgănești-Tecuci s-au scos la iveală fragmente de coarne de cerb, de căprioară (?). Semnalăm că în același complex s-au găsit și mai multe plăci dintr-o carapace de broască țestoasă.

Pescuitul ca preocupare se manifestă numai în așezările mai importante din preajma cursurilor de apă principale. În așezarea de la Brăilița s-au adunat o serie de oase de pește care nu au fost încă determinate.

În ceea ce privește culesul, el este bine documentat în așezarea de la Drăgănești-Tecuci unde, din toate șanțurile de sondare, s-au adunat numeroase valve de scoici.

În cîteva dintre șanțurile săpate la Drăgănești-Tecuci, cantitatea de oase de animale era egală sau chiar întrecută ca volum cantitatea de fragmente ceramice.

Materialul ceramic descoperit în așezările săpate pînă acum prezintă o variabilitate destul de mare în ce privește formele și ornamentarea.

În cursul evoluției aspectului Aldeni II ceramica a fost modelată în principal din pastă amestecată cu cioburi pisate mărunț. Fac excepție doar cîteva fragmente ceramice, descoperite la Drăgănești-Tecuci, ce provin din vase modelate din pastă amestecată cu pleavă.

Pentru faza Drăgănești-Tecuci vom da o descriere sumară a ceramicii.

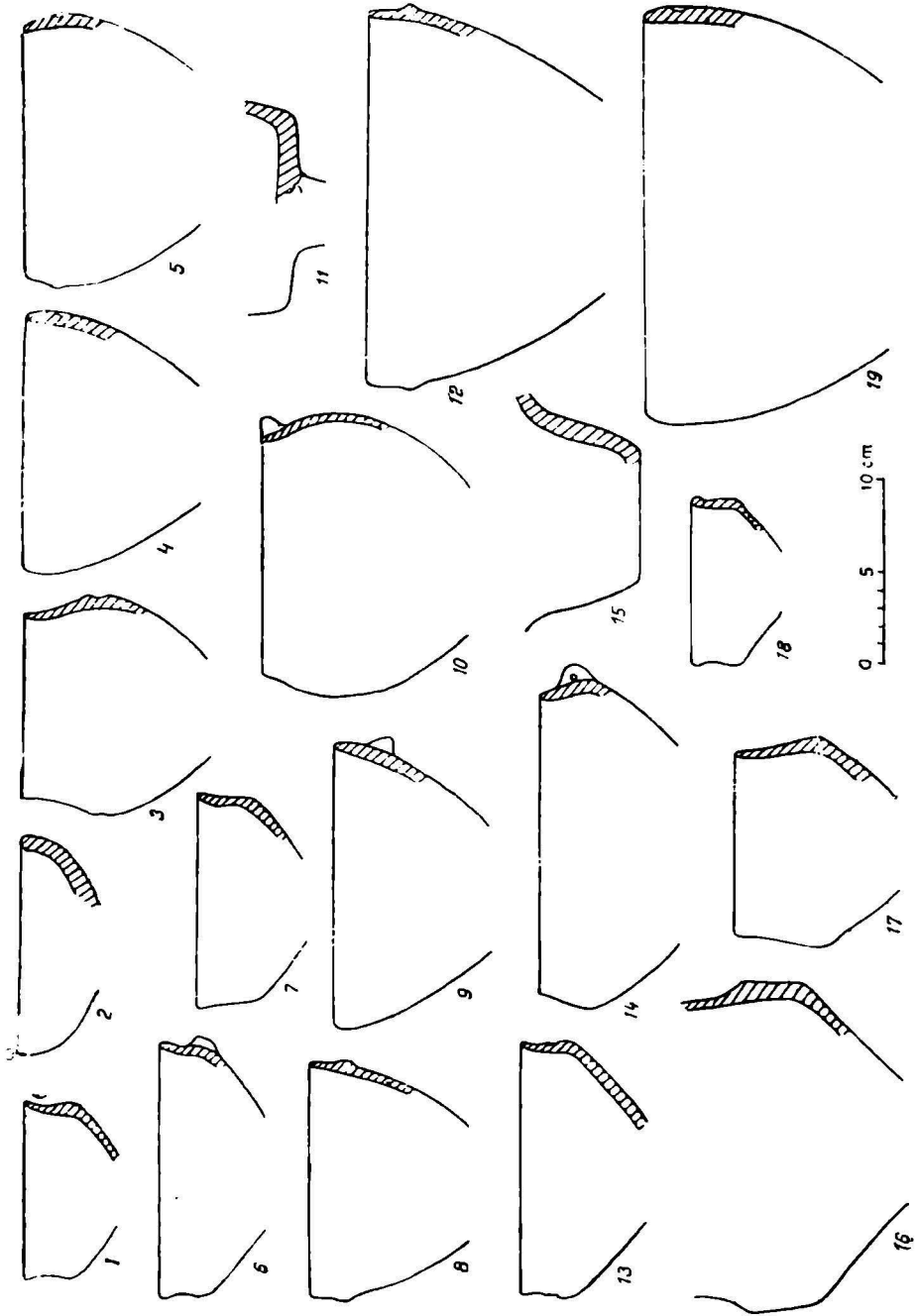

Fig. 4. — Forme de vase (Drăgănești-Tecuci).

Din categoria vaselor din pastă comună fac parte și predomină obișnuitele borcane cu corpul bombat, cu buza în prelungirea corpului, ornamentate cu briuri alveolate în relief și cu adâncituri mai jos de buză.

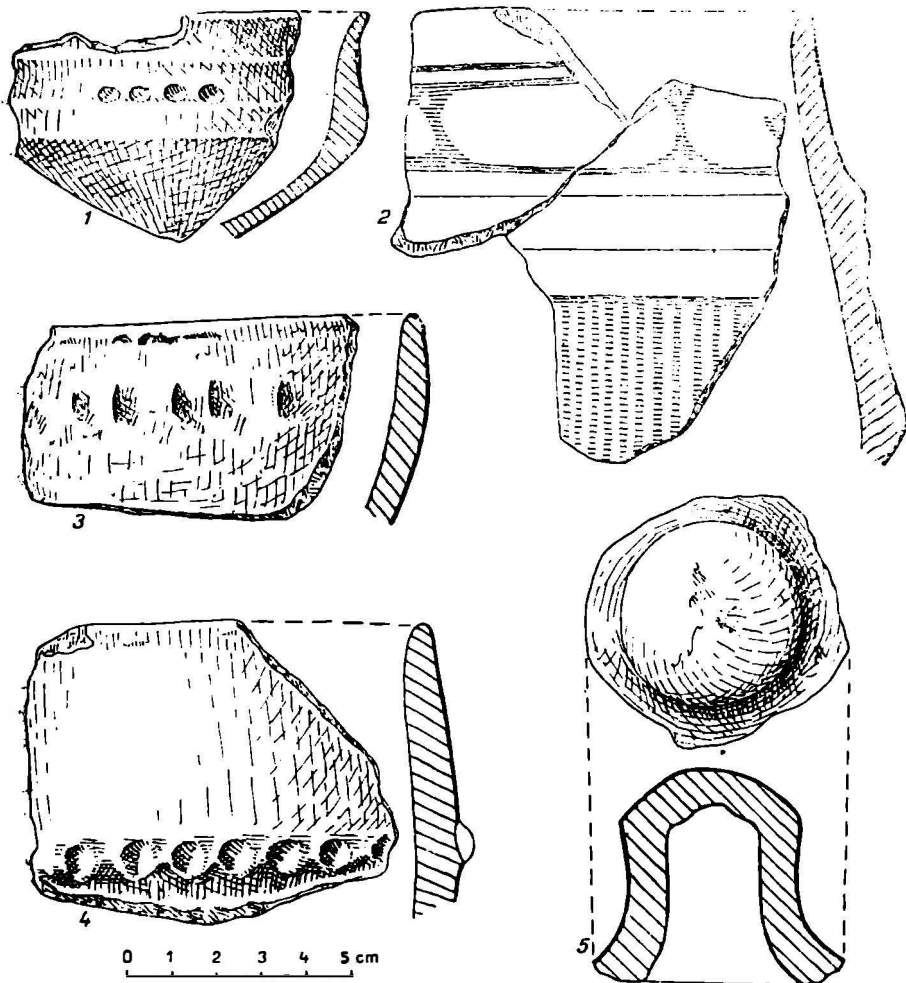

Fig. 5. — Fragmente ceramice ornamentate (1-4) și apucătoare de capac (Drăgănești-Tecuci).

Semnalăm de asemenea vasele piriforme cu gîtul tronconic și tăvile scunde. O formă interesantă o reprezintă un fel de tăvi mici rotunde, cu picior înalt (de 12-15 cm diametru).

În ornamentarea acestei categorii ceramice s-au mai folosit și proemințe de diferite forme. Uneori, pe vasele mai mici, briurile alveolate erau făcute chiar pe buză la exterior. Barbotina joacă un rol important

în ornamentarea vaselor din pastă comună. În cazuri rare s-au vopsit cu roșu crud vase cu decorul realizat cu barbotină. Pe unele vase sînt fixate torți (de secțiune rotundă).

O categorie intermediară o formează fragmentele de vase avînd decorul realizat prin excizie. La Drăgănești s-au descoperit destul de multe fragmente din capace, cu partea inferioară cilindrică și cu cea de sus în formă de calotă sferică. Partea inferioară este ornamentată prin dungi orizontale adîncite amintind excizia. Aceste dungi au fost incrustate cu materie albicioasă; din vase cu decor excizat s-au găsit numai cîteva fragmente mici. În schimb, în stratul inferior de la Stoicani, în special în nivelul 6, s-au adunat cioburi mai multe și mai mari avînd decor excizat. Multe au făcut parte din vase cu corpul cilindric, cu prag specific în jurul gîtului, avînd la exterior decor excizat, iar de-a lungul buzei creștături mărunte. Capacele au apucători specifice, în formă de ciupercă sau cilindrice cu un con în vîrf.

Printre cioburile descoperite la baza stratului de cultură în partea de vest a așezării de la Drăgănești-Tecuci, în condiții stratigrafice clare, erau și două cioburi din vase mari, cu picior (cu diametrul mare) ornamentat la partea superioară cu șiruri de adîncituri imitînd o tablă de șah, grosoiană.

Procentual numeroase vase sînt din pastă fină. În cadrul acestei categorii variabilitatea formelor este destul de mare: pahare mici cu gîtul tronconic, de culoare neagră, lustruite puternic; pahare cu pereții subțiri, cu gît cilindric, cu teșitură specifică în interior de-a lungul buzei; castroane avînd partea superioară în secțiune în formă de S; castroane bitronconice; castroane mari cu corpul tronconic; castroane cu partea de sus cilindrică. Subliniem că în așezarea de la Drăgănești nu am găsit nici un ciob de strachină, care să ne permită să-l comparăm cu cele gumelnițene. Ca o piesă rară amintim un fragment din mînerul unui căuș.

La ornamentarea vaselor din această categorie s-a folosit incizia. Din liniile incizate se formau rețele de linii, grupuri de linii orizontale, de delimitare, între grupuri lăsîndu-se benzi mai largi ornamentate, de exemplu prin ovale, spațiile dintre ele fiind acoperite cu întepături dese.

Se cuvine menționată folosirea tangențelor la cerc, element decorativ important, ce a avut o largă folosire în perioadele următoare ale neoliticului din regiune. Ca o tradiție mai veche, pe colțurile unor unghiuri se făceau liniuțe scurte.

Pentru paralelisme se cuvine remarcată găsirea la Drăgănești-Tecuci a unui ciob de castron avînd sub buza puțin răsfrîntă o linie alcătuită din adîncituri dreptunghiulare similare celor de pe vasele de tip Precucuteni III.

Pe un ciob de vas cu fundul în chip de soclu se observă un decor deosebit de interesant, compus din șiruri de adîncituri mici ovale, amintind pe cele de tip Hamangia. Fragmentul a fost descoperit în nivelul 6 din așezarea de la Stoicani¹. În ornamentare s-a folosit adesea decorul pictat cu culoare albă, roșie, decorul bicrom și cu grafit. Decorul pictat

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*, p. 47, fig. 17, 19.

cu grafit se întâlnește destul de rar, în special pe pahare. Motivul decorativ este compus din benzi înguste trasate oblic pe fondul negru lustruit. Adesea decorul pictat cu grafit se confundă cu cel pictat cu culoare albă.

Cu culoare roșie crudă erau totdeauna vopsite în interior paharele cu buza țesită înăuntru.

Remarcăm că în partea superioară a stratului de cultură de la Drăgănești-Tecuci s-a găsit un ciob dintr-un vas cu decor bicrom realizat înainte de ardere. Fondul vasului era vopsit cu roșu, iar decorul s-a făcut cu vopsea albă, lăsindu-se o dungă roșie între cele albe. Roșul fondului era lustruit; albul a rămas mat.

Un alt ornament important este cel alcătuit din caneluri paralele orizontale, de obicei largi, pe castroanele de diferite forme. Adesea canelurile (de la exterior) sînt asociate cu vopsirea cu roșu crud (în interior) ca pe ceramica de la Stoicani. Pe vasele din pastă fină se făceau și proeminente scunde ovale, perforate orizontal. Lipsesc cu desăvîrșire pliseurile.

În faza Stoicani se mențin numai două categorii principale: cea din pastă comună și cea din pastă fină, pe cînd cea din pastă bună cu decor excizat încetează cu desăvîrșire. Avînd de-a face la Aldeni cu un complex închis, vom prezenta descoperirile de acolo aducînd completările cuvenite relative la stratul superior de la Stoicani și de la Brăilița.

Cercetarea vaselor din pastă comună de la Aldeni ne duce la concluzia că astfel de vase au fost modelate pe un fel de suporturi cu suprafață netedă. În schimb, paharele din pastă fină au fost lucrate pe suporturi cu suprafața convexă, de aceea fundul vaselor este ușor concav.

În cadrul categoriei de vase din pastă comună se mențin borcanele obișnuite (cu decor compus din briuri alveolate, cu briuri oblice în relief, proeminente de diferite forme, cu barbotină), castroanele adînci, tronconice, strecurătorile. Pe unele vase sînt torți ovale sau unghiulare.

Dintre vasele din pastă fină descoperite la Aldeni amintim: pahare scunde cu corpul bombat și cu buza puțin răsfrîntă în afară, pahare înalte cu corpul bombat, pereții subțiri și buza răsfrîntă; străchinii cu diametrul pînă la 30 cm, cu buza puțin îngroșată; castroane cu marginea arcuită spre interior; polonice cu mînerul de formă triunghiulară; vase suport scunde cu profilul în formă de paranteză.

În așezarea de la Brăilița¹ varietatea formelor a fost mai mare și de aceea se cuvin adăugate o serie de forme: vasele bitronconice; vasele emisferice; vasele cu profilul în formă de S; vasele cu marginea dreaptă și cu prag. Străchinile se prezintă în două variante, prima fiind caracteristică, anume aceea a străchinilor cu marginea dreaptă și cu umăr foarte pronunțat și străchinile de formă emisferică, cu marginea răsfrîntă spre interior și cu fundul îngust. Ele sînt mai puține în primul nivel, dar devin mult mai numeroase în nivelul II de la Brăilița, în care nivel apar și o serie de variante. Din acel nivel amintim ca forme noi: cupele cu picior larg și înalt; vasele askos (două exemplare la Brăilița, unul la Stoicani); vasele cu picior scurt; capacele. Ornamentarea acestei categorii ceramice

¹ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 131-132, p. 133-135.

este mult mai bogată decît în prima fază. Vasele erau ornamentate cu linii incizate, cu pictură executată cu grafit sau cu culoarea albă și roșie și cu caneluri. Decorul incizat era format din linii orizontale. În cadrul așezării de la Brăilița, s-a observat că pictura cu grafit și cu culoare albă sînt slab reprezentate pe vasele din nivelul interior, în schimb, în nivelul superior se întîlnesc foarte des. În aceeași așezare pictura cu roșu crud este mai frecventă în nivelul inferior și mai rară pe vasele din nivelul superior. La Brăilița castroanele mari au suprafața interioară împărțită în mai multe registre în cuprinsul cărora s-au desenat capete de spirale. În așezările de la Brăilița și Stoicani, pe unele vase se realiza un fond roșu, pe care se picta cu alb crud decorul alcătuit din spirale. Marginile vaselor la interior erau vopsite adesea cu culoare roșie crudă. Pe numeroase pahare se văd adîncituri ovale specifice.

Pe vase din aceeași categorie se întîlnesc proeminente mari conice sau plate, uneori perforate orizontal.

Oamenii aspectului Aldeni II realizau diferite obiecte de lut ars: fusaiole (cîteva piese bitronconice găsite la Stoicani în nivelurile 1, 2 și 4)¹; greutăți pentru războiul de țesut²; rondoale făcute din cioburi perforate³; măsuțe-suport (un picior de măsuță găsit la Drăgănești-Tecuci, alte două piciorușe de masă descoperite la Stoicani⁴ și un mic fotoliu de lut ars la Bălănești⁵).

În așezările de tip Aldeni II din sudul Moldovei (Drăgănești-Tecuci, Stoicani)⁶ și din sudul R.S.S. Moldovenești (Bolgrad)⁷ s-au descoperit mai multe plăci de lut, ornamentate. Ele aparțin cu certitudine fazei Drăgănești-Tecuci și — după cum se arată în monografia așezării de la Stoicani — și fazei Stoicani. Plăcile au formă rombică cu colțurile rotunjite. Pe mijloc au un orificiu mai mare, iar la patru sau numai la două colțuri au orificii mai mici. Ele au suprafața lustruită și sînt ornamentate pe una sau pe ambele fețe cu decor incizat ori crestat și incrustat cu culoare albă sau roșie.

În așezările de la Aldeni⁸, Bălănești⁹ și Brăilița¹⁰ s-au descoperit și pintadere cu discul ornamentat în relief cu cîte o volută, cu cercuri concentrice sau cu ornamente unghiulare.

Plastica este bine reprezentată în așezările aspectului Aldeni II. În diferite așezări s-au găsit figurine antropomorfe și în număr mai redus figurine zoomorfe. De exemplu, numai în cursul sondajelor efectuate la Drăgănești au fost descoperite 11 fragmente de figurine antropomorfe, feminine.

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*, p. 105.

²⁻⁴ *Ibidem*, p. 105.

⁵ Hortensia Dumitrescu, *Raport asupra cercetărilor și săpăturilor din jud. Buzău, în Raport M.N.A.*, 1944, p. 50.

⁶ M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*, p. 106—107 și p. 103, fig. 42/14—18.

⁷ E. K. Cerniș, *Primele date cu privire la cultura Gumelnița pe teritoriul U.R.S.S. Comunicare prezentată pentru Seminarul romîno-sovietic de arheologia comunei primitive*, 11—13 octombrie 1962, București.

⁸ Gh. Ștefan și Eugen Coșea, *Aldeni*, p. 97.

⁹ Hortensia Dumitrescu, *op. cit.*, p. 50.

¹⁰ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 138—139 și fig. 12/1.

În cursul fazei Drăgănești-Tecuci tipul principal de figurină reprezentat în așezarea de la Drăgănești, cît și la Stoicani, este cel avînd următoarele caracteristici : capul foarte stilizat (nasul redat adesea printr-o proeminență realizată prin ciupire) cu gîtul înalt tronconic, arcuit la bază. De obicei, umerii nu sînt marcați, căci mîinile sînt reprezentate ca

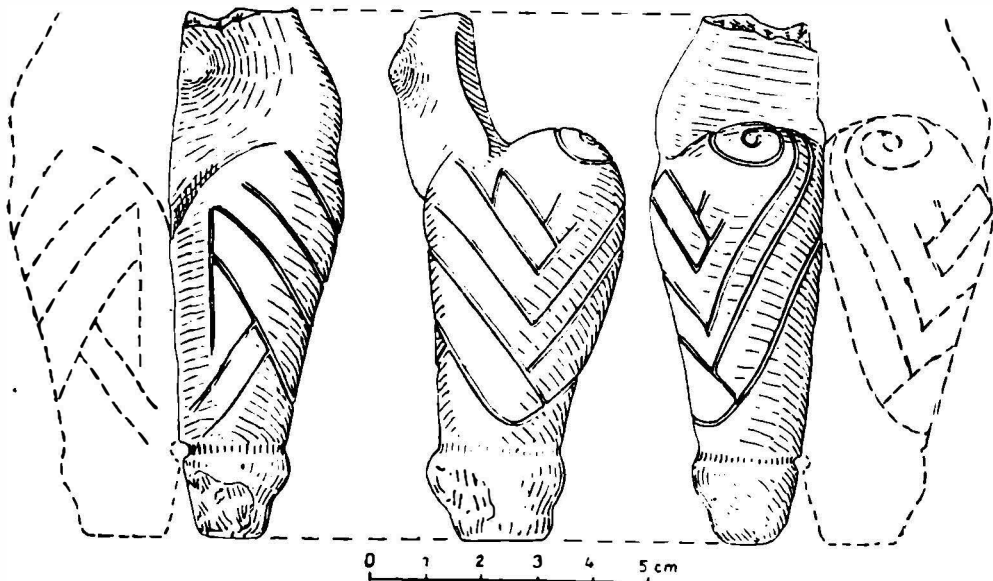

Fig. 6. — Figurină feminină fragmentară (Drăgănești-Tecuci).

îndoite din cot în poziție de orantă. În dreptul fiecărui cot s-a făcut cîte un mic orificiu. În majoritatea cazurilor corpul figurinelor s-a păstrat fragmentar, cu toate acestea poate fi reconstituit. El era redat cu partea superioară mai îngustă, cu cea inferioară mai lată și cu o sugrumătură în dreptul brîului. Puțin deasupra brîului, în părți, este cîte un orifîciu. Toate figurinele sînt reprezentate cu steatopigie. Majoritatea au picioarele alăturate și lipite între ele. Genunchii sînt redați prin proeminențe. Aproape toate figurinele au decor realizat din linii incizate care înfățișează părul, podoabele și îmbrăcămîntea feminină din perioada corespunzătoare. Lipsesc pînă acum figurinele masculine.

În faza Stoicani se constată prezența altor tipuri de figurine feminine și o singură figurină masculină¹.

La Aldeni s-au descoperit mai multe figurine dintre care majoritatea sînt neornamentate. Uneia dintre ele, păstrată mai bine, îi lipsește capul. Gîtul este mai larg la partea inferioară. Mîinile sînt reprezentate întinse lateral și lățite la extremități, în special în sus (pare a fi vorba de stilizarea mîinilor întinse lateral și cu antebrațele îndoite din cot și ridicate

¹ Dinu V. Rosetti, *Movile funerare de la Gurbănești*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 809, nota 1.

în sus). Pe extremitățile mâinilor este câte un orificiu, ca la figurinele din prima fază. Corpul este reprezentat cu marginea în prelungirea liniei șoldurilor, fără sugrumătura obișnuită figurinelor din prima fază. La alte exemplare sugrumătura este indicată.

Seria figurinelor din faza Stoicani este completată de cele câteva piese descoperite în stratul superior din așezarea eponimă. Acolo ca și la Aldeni predomină figurinele neornamentate. Una dintre ele este în poziție șezindă. Brațele însă sînt redete îndoite din cot, cu antebrațele ridicate în sus.

La Brăilița, tot în nivelul superior, s-au găsit două piese similare celei de la Aldeni, cu mîinile întinse lateral și perforate. În plus la Brăilița s-a mai descoperit o figurină în picioare, mult stilizată. Nasul este realizat prin ciupire, lobi laterali au câte două orificii. Pe cap se găsește un disc, ca o pălărie. Brațele sînt încrucișate pe piept. Pe spate are o proeminență despre care încă nu se poate spune dacă reprezintă steatopigia sau o cooașă. Picioarele sînt stilizate și reprezentate printr-un cilindru terminat la partea inferioară printr-un fel de piedestal¹. O altă descoperire importantă de la Brăilița o constituie o figurină fragmentară de os lucrată dintr-o plăcuță. Lipsește capul, dar s-a păstrat corpul și partea inferioară, ornamentată cu grupuri de linii paralele² incizate.

Figurinele zoomorfe sînt foarte stilizate și de aceea nu se poate preciza ce animale reprezintă (Aldeni, Brăilița³, Bălănești⁴).

Părerile cu privire la originea aspectului cultural Aldeni II sînt apropiate. Gh. Ștefan, care s-a ocupat printre primii de problema amintită, a fost de părere că „din formele de vase și din motivele ornamentale ale culturii Boian se vor naște majoritatea formelor și motivelor ornamentale din complexul Gumelnița-Ariuşd”⁵. Mai tîrziu, într-un alt raport, același arheolog formula o concluzie puțin deosebită și anume: „Cît despre stratul II de la Aldeni, atît în faza lui mai veche. cît și în cea mai nouă, el are, desigur unele afinități cu aria civilizației Gumelnița, însă, cele mai multe legături (pintadere, polonice, vase, suporturi conice etc.) le are tot peste Carpați cu aria civilizației Ariuşd. Mai înrudită cu Bonțești din vecinul Rîmnic, civilizația Aldeni este un complex în care influențele celor două arii mari — Gumelnița și Ariuşd-Cucuteni — s-au contopit într-o sinteză nouă care merită să poarte și un nume aparte”⁶.

În urma săpăturilor de la Stoicani, M. Petrescu-Dîmbovița a studiat amănunțit problema și publicînd lucrarea arată cu prudență că „decamdată, la Stoicani, ca și în alte așezări ale aspectului Gumelnița-Ariuşd din regiunea de dealuri din Muntenia, se constată un contact între o fază de început a culturii Gumelnița și un aspect mai vechi al culturii Ariuşd”⁷.

¹ N. Harluchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 136.

² *Ibidem*, p. 137.

³ *Ibidem*, p. 136.

⁴ Hortensia Dumitrescu, *op. cit.*, p. 50.

⁵ Gh. Ștefan, *Aldeni*, 1942, p. 32.

⁶ *Ibidem* p. 75.

⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*, p. 150.

Supunînd unei analize atente problemele fazei protocucuteni, Radu Vulpe este de părere că în acest aspect cultural pot fi încadrate și descoperirile din sud-estul Moldovei și cele din nord-estul Munteniei, făcînd într-o notă completarea că „particularitățile sale, ale grupului de așezări din sud, par mai apropiate de acelea ale precucutenianului”¹.

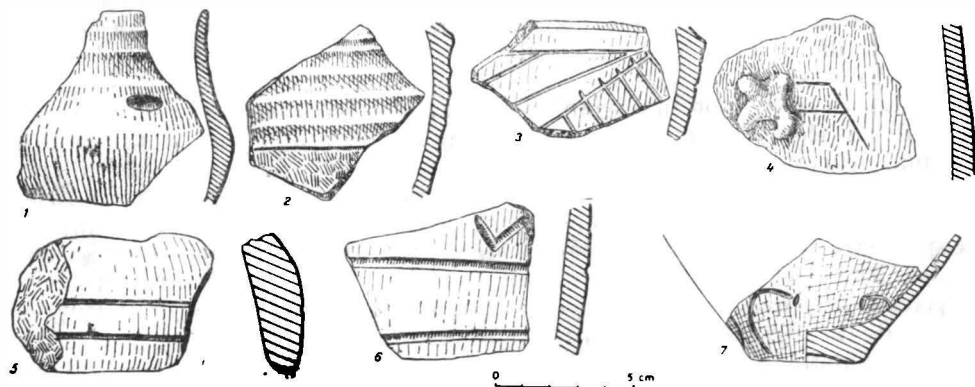

Fig. 7. — Fragmente ceramice din așezarea de la Drăgănești-Tecuci.

Pornind de la unele elemente de ordin tipologic, N. Harțuchi, în urma săpăturilor de la Brăilița, este de părere că aspectul documentat acolo poate fi paralelizat în timp cu faza Gumelnița A₁ (după periodizarea lui D. V. Rosetti), iar nivelul II cu faza Gumelnița A₂ — B₁².

Ultimul dintre arheologii noștri care s-au ocupat mai atent cu aceste probleme este D. Berciu. Referindu-se, într-o lucrare recentă, la complexul de la Brăilița, D. Berciu consideră că acolo sînt documentate toate fazele culturii Gumelnița, începînd cu faza Gumelnița I și terminînd cu faza Gumelnița IV³.

Din datele prezentate, rezultă destul de clar asemănările și deosebiri de păreri ce există între diferiți arheologi cu privire la originea, la elementele componente și la poziția cronologică a aspectului Aldeni II.

Pornind de la observațiile făcute cu prilejul săpăturilor de la Drăgănești-Tecuci, în comparație cu celelalte complexe, vom încerca să expunem sintetic situația așa cum se prezintă ea în prezent.

Considerăm pe deplin justificată desprinderea acestui aspect de celelalte culturi vecine, deoarece din analiza materialelor reiese că este un aspect rezultat dintr-o combinație de elemente diferite.

Deosebirea de păreri se manifestă însă din momentul în care se pune problema care sînt elementele ce au contribuit la formarea aspectului Aldeni II. Unii arheologi au afirmat că un element principal l-ar constitui elementele gumelnițene. Mai tîrziu s-a adus completarea că este vorba

¹ Radu Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936—1948*, București, 1957, p. 343, nota 3.

² N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 143.

³ D. Berciu, *Contribuție la problemele neoliticului în Romlnia în lumina noilor cercetări*, 1961, p. 146—147.

de elemente legate de faza Gumelnița A₁ (după periodizarea noastră = faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița), care s-ar fi amestecat și contopit cu elemente de tip protocucuteni, mai bine zis de tip Ariușd. Afirmatia era justă căci se referea la complexe din faza tîrzie a aspectului Aldeni II. În prezent, cînd după săpăturile de la Drăgănești-Tecuci se adaugă încă o fază, mai veche, situația se modifică în sensul că într-adevăr la formarea aspectului Aldeni II au contribuit comunitățile fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița¹ și anume sigur cele din etapa a doua a acestei faze și probabil (după cum pare să rezulte din descoperirile de la Măgurele și de lîngă Mizil) chiar cele din prima etapă a fazei. Cel de-al doilea element constitutiv este reprezentat nu prin faza protocucuteni, ci prin elemente ale precucutenianului pe deplin dezvoltat, anume de la sfîrșitul fazei Larga Jijia și începutul fazei Izvoare.

În privința regiunii de formare a aspectului Aldeni II (pe care Radu Vulpe îl încadrează în evoluția fazei Ariușd), același arheolog formula ipoteza că aceasta din urmă s-a format în zona extracarpatică de unde comunitățile ei ar fi pătruns apoi în sud-estul Transilvaniei, ajungînd pînă la Tg. Mureș². Datele existente în prezent permit să delimităm mai precis zona de formare a aspectului și evoluția istorică a comunităților. Ținîndu-se seama de ariile de răspîndire a celor două faze ale aspectului Aldeni II trebuie să admitem că acesta s-a format în zona de sud a Moldovei și probabil în nord-estul Munteniei. Un grup de comunități ale aspectului Aldeni II s-a stabilit în sud-estul U.R.S.S. în regiunea dintre Prut și Nistru, ajungînd în nord pînă în preajma riului Botna. Este posibil ca acest grup de comunități să se fi răspîndit în regiunea menționată încă din cursul primei faze.

În stadiul actual al cercetărilor, în perioada corespunzătoare fazei Drăgănești-Tecuci, în partea de est a țării noastre și în regiunile vecine au locuit comunități aparținînd unor culturi diferite. În Moldova de nord, de centru și de sud-vest, ca și în nordul R. S. S. Moldovenești au viețuit comunitățile din faza Izvoare (= Precucuteni III). În sud-estul Moldovei și probabil în sud-vestul U.R.S.S. și în nord-estul Munteniei au viețuit comunitățile fazei Drăgănești-Tecuci, iar în sudul Munteniei comunitățile din etapa a doua a fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița.

La sfîrșitul fazei Drăgănești-Tecuci sau la începutul fazei Stoicani, situația s-a schimbat. Un grup de comunități s-a răspîndit spre sud, pe teritoriul Munteniei, cel puțin pînă la riul Călmățui. Semnalăm totuși că

¹ Vom cita cîteva elemente de legătură între faza de tranziție Petru Rareș și faza Drăgănești-Tecuci: vasele cu corp cilindric, cu prag în jurul gîtului; castroanele adînci ornate cu caneluri paralele largi; paharele cu buza țesită înăuntru, oblică și vopsită în interior cu roșu crud; șirurile de creștături mici de-a lungul buzei vaselor; vasele cu fundul în formă de inel etc.

² Radu Vulpe, *Problemele neoliticului carpato-niprovian în lumina săpăturilor de la Izvoare*, în SCIV, VII, 1-2, 1956, p. 78.

elemente din faza Stoicani sînt menționate în diverse așezări din sudul Munteniei (Glina¹, Cunești²).

Situația din Moldova vestică nu este încă prea clară. Ținînd seama de cîteva descoperiri și în special de complexul precucutenian de la Traian³, care după părerea noastră este de la sfîrșitul fazei Izvoare (= Precucuteni III) și face trecerea spre faza Ariușd (= Protocucuteni), trebuie să admitem că în mare măsură aceasta din urmă s-a format pe baze locale, în vestul Moldovei, în strîns contact cu aspectul Aldeni II.

Nu sîntem în măsură să precizăm cînd și din ce direcție au pătruns în sud-estul Transilvaniei comunitățile fazei Ariușd (= Protocucuteni), căci nu sînt bine studiate pînă acum etapele de început ale acestei faze din Transilvania. Este însă evident că ele erau pe acel teritoriu în cursul fazei Stoicani, căci au avut o puternică influență asupra comunității din așezarea de la Aldeni.

Din punct de vedere cultural situația s-ar prezenta astfel. În timp ce în Muntenia erau în plină evoluție comunitățile din faza de început (propriu-zisă) a culturii Gumelnița (după vechile periodizări fazele Gumelnița A₂ și B₁), în nord-estul Munteniei, în nordul Dobrogei și în sud-vestul U.R.S.S. erau în plină dezvoltare comunitățile fazei Stoicani a aspectului Aldeni II. Lor le corespund în timp în sud-estul Transilvaniei și în vestul Moldovei comunitățile fazei Ariușd, iar în centrul și în nordul Moldovei și în nordul R. S. S. Moldovenesti vor fi trăit comunitățile dintr-o etapă tîrzie a fazei Izvoare⁴.

Prezența unor fragmente ceramice de tip Cucuteni A în nivelul superior de la Stoicani⁵ și de la Aldeni, precum și în cadrul nivelului II de la Brăilița⁶, constituie dovezi ale paralelismului dintre o fază mijlocie a culturii Gumelnița (D. Berciu este de părere că este vorba de finalul fazei Gumelnița II sau de orizontul Gumelnița III a)⁷ cu sfîrșitul fazei Stoicani și cu începutul fazei Cucuteni A. Trebuie remarcat că faza Stoicani și întreg aspectul cultural Aldeni II (cel puțin pe teritoriul Moldovei) își încetează evoluția într-o perioadă corespunzătoare fazei Cucuteni A.

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Nouvelles données concernant le néolithique carpatho-balkanique*, în *Balkanica*, VIII, 1945, p. 251.

² Materiale la Muzeul de istorie Călărași, descoperite de N. Angheliescu.

³ Săpături Vladimir Dumitrescu și Hortensia Dumitrescu.

⁴ Vezi și Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 69.

⁵ La Stoicani în ultimul nivel al stratului superior (nivelul I) s-au găsit două cioburi cu pictură tricromă (tip Ariușd). „Pe unul din aceste fragmente, pictat pe ambele fețe, s-au cruțat cu culoare albă benzi spiralice din fondul de culoare roșie al vasului, încadrate apoi cu negru”. (M. Petrescu-Dîmbovița, *Stoicani*, p. 148).

⁶ N. Harjuți și I. T. Dragomir, *Brăilița*, p. 135; apoi: N. Harjuți (*Brăilița*, p. 226) face precizarea că materialele de tip Cucuteni A se găsesc în asocieri cu cele de tip Gumelnița numai în nivelul Brăilița IIa. Se menționează că în interiorul locuinței 2, din acest nivel, „îngă un grup de vase gumelnițene s-a găsit un vas cucutenian pictat cu trei culori: fond alb din care s-au rezervat cu ajutorul culorii roșii motive spiralo-meandrice. Benzile albe sînt încadrate de linii negre” (*ibidem*, p. 226). Subliniem deosebirea între cioburile cu pictură tricromă de la Stoicani și cele de la Brăilița; deosebire ce ar putea fi și de ordin cronologic.

⁷ D. Berciu este de părere că este vorba de finalul fazei Gumelnița II sau de orizontul Gumelnița III a (D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, p. 146), N. Harjuți este însă de părere că este vorba de o perioadă corespunzătoare fazei Gumelnița II b și c de la Tangiru (N. Harjuți, *Brăilița*, p. 226).

Documentarea actuală cu privire la neoliticul din sud-estul Moldovei încă nu ne permite precizări cu privire la soarta comunităților Aldeni II și la cele ce au urmat acolo în timp.

În zona respectivă se cunoaște o singură așezare din faza Cucuteni A (tip Fedeleşeni) lângă Tîrgu Berești¹, dar nu se cunosc așezări din

Sudul Munteniei	r. Buzău	Regiunea Galați			Regiunea Bacău
		r. Tecuci	r. Bujor	r. Brăila	
Gumelnița B ₁ (IIa)	?	?	?	Cultura Gumelnița ?	Cucuteni A - B
		Faza Cucuteni A			Cucuteni A (Cucuteni A ₂) - (Cucuteni A ₃) - Protocucuteni (Cucuteni A ₁)
Gumelnița A ₂ (II)		Faza Stoicani			
Faza Petru Rareș	Faza Drăgănești-Tecuci ?	Faza Drăgănești-Tecuci		Faza Drăgănești-Tecuci ?	Traian Faza Izvoare (Precucuteni III)
Faza Vidra	Faza Petru Rareș	Faza Larga-Jijia ?	?	?	Faza Larga-Jijia (Precucuteni II)
	?	?	?	Faza Vidra ?	Faza Giulești-Zănești (Precucuteni I)
Faza Giulești		Faza Giulești ?	Cultura cu ceramică liniară ?	Faza Giulești	
Faza Bolinteanu		?		?	Cultura cu ceramică liniară ?

faza Cucuteni AB și B. În schimb așezări dintr-o anumită etapă a fazei Cucuteni B se cunosc în Muntenia² la Podu Hîrbocii³, la Sărata Monteoru⁴ și pînă la Ceptura⁵.

¹ Informație de la Ioan T. Dragomir. Același cercetător a efectuat săpături în această așezare. În literatura mai veche este menționată o descoperire de tip Cucuteni B.

² Ținem să precizăm că în stadiul actual al cercelărilor se poate arăta că pe teritoriul Munteniei nu se cunoaște nici o așezare de tip Cucuteni A. Toate materialele de acest tip (în cantități diferite) au fost descoperite în așezări de tip Aldeni II. Comunitățile culturii Cucuteni s-au răspîndit pe teritoriul Munteniei de-abia în faza Cucuteni B.

³ Cioburi de tip Cucuteni B de la Podu Hîrbocii se păstrează în Muzeul de istorie Buzău.

⁴ Ion Nestor, *Raport general asupra săpăturilor de la Sărata Monteoru*, în *Raport MNA*, 1914, p. 21.

⁵ M. Petrescu-Dîmbovița, *Nouvelles données concernant le néolithique carpatho-balkanique*, în *Balkanica*, VIII, 1945, p. 211.

Este clar că avem lacune destul de serioase în ceea ce privește documentarea.

Pentru zona din preajma Dunării, în raionul Brăila, D. Berciu este de părere că de exemplu în așezarea de la Brăilița sînt materiale care permit să se acopere din punct de vedere cultural întreaga perioadă dintre faza Stoicani și sfîrșitul culturii Gumelnița marcat prin pătrunderea comunităților de tip Foltești-Usatovo¹.

Pentru a ușura înțelegerea punctului nostru de vedere cu privire la cronologia relativă a comunităților Aldeni II în raport cu cele ale culturilor vecine, prezentăm tabelul cronologic alăturat.

Continuarea săpăturilor și analiza materialelor descoperite în diverse așezări de tip Aldeni II vor permite aprofundarea și rezolvarea altor numeroase probleme rămase încă nerezolvate și lămurirea diferitelor amănunte legate de modul de trai al oamenilor din comunitățile de pe teritoriul Munteniei, din cursul epocii neolitice.

EUGEN COMȘA

ВОПРОСЫ В СВЯЗИ С КУЛЬТУРНЫМ ОБЛИКОМ АЛДЕНЬ II (ПО РАСКОПКАМ В ДРЭГЭНЕСТЬ-ТЕКУЧ)

РЕЗЮМЕ

Общины этого облика бытовали в области между Прутом, нижним течением р. Бырлад (почти до города Бырлада на севере) и нижним течением р. Серет на юге. К востоку от Прута, на юго-востоке Молдавской ССР и Украинской ССР до недавнего времени не отмечалось открытий этого типа; при недавних раскопках советских археологов были вскрыты несколько поселений: одно находится на берегу озера Ялпуг, на окраине города Болград (Одесская обл.), а другое, аналогичное первому — около Вулканешты (Молдавская ССР). На территории Доброджи число открытий ограничено: известны материалы типа Алдень II близ Гарвана, Вэжэрени, Лункавицы. Общины Алдени II обоснованы на северо-востоке Мунтении, к северу от реки Кэлимэуцуй.

Как показывают стратиграфические наблюдения в Стойкани (6 горизонтов) и в Алдени (3 горизонта), облик Алдень II имел длительную эволюцию, которую на настоящем этапе исследований можно подразделить на две фазы. Древнейшая обоснована в нижнем слое в Стойкани (горизонты 6—5) и в однослойном поселении в Дрэгэнешть-Текуч. Поскольку на этом поселении речь идет о замкнутом комплексе, мы предлагаем назвать представленный там облик фазой *Дрэгэнешть-Текуч*. Следующий облик представлен верхним слоем в Стойкани, Алдени и

¹ D. Berciu, *op. cit.*, p. 146—147.

Брэзилце. Для этого облика мы предлагаем наименование *фаза Стойкань*. Возможно, что будут добавлены и другие фазы.

Исходя из наблюдений в Дрэгэнешть-Текуч и сравнивая их с другими комплексами, попытаемся синтетически изложить результаты исследований облика Алдень II.

Мы считаем правильным выделение этого облика из других соседних культур, т.к. анализ материалов показывает, что этот облик образовался в результате сочетания разных элементов. Некоторые археологи утверждали, что главными компонентами были элементы культуры Гумельница. Позднее было внесено уточнение, что речь идет об элементах, связанных с фазой Гумельница А I (по нашей периодизации — с фазой Петру Рареш), смешавшихся и слившихся с элементами протокукутенского типа. Это утверждение правильно, поскольку речь идет об элементах поздней фазы облика Алдень II. После раскопок в Дрэгэнешть-Текуч, когда была открыта еще одна, более древняя фаза, положение изменилось в том смысле, что сложению облика Алдень II действительно содействовали общины фазы Петру Рареш, а именно, бесспорно общины второго этапа этой фазы и, возможно, даже общины первого этапа. Второй основной элемент представлен не протокукутенской фазой, а элементами вполне развитой докукутенской фазы — элементами конца фазы Ларга Жижия и начала фазы Извоаре.

Имеющиеся данные позволяют точнее определить область образования культурного облика. Учитывая ареалы распространения обеих фаз, надо допустить, что облик сложился на юге Молдавы и, вероятно, на северо-востоке Валахии. Общины облика Алдень II осели и на юго-западе СССР, в междуречье Прута и Днестра, распространившись на север до реки Ботна. Возможно, что эта группа общин расселилась в указанной области еще в течение первой фазы.

Современные исследования показывают, что в северной центральной и юго-западной Молдове, а также на севере Молдавской ССР бытовали общины фазы Извоаре (=Докукутени III). На юго-востоке Молдовы, вероятно и на юго-западе СССР, а также на северо-востоке Мунтении жили общины фазы Дрэгэнешть-Текуч, между тем как южную Мунтению, заселяли общины второго этапа фазы Петру Рареш. К концу фазы Дрэгэнешть-Текуч или в начале фазы Стойкань группа общин продвинулась на юг, на территорию Мунтении, по меньшей мере до реки Кэлмэцул.

Положение в Западной Молдове еще не вполне выяснено. Судя по некоторым открытиям, в частности, по докукутенскому комплексу в Траяне (Дялул Фынтынилор), восходящему, по нашему мнению, к концу фазы Извоаре (=Докукутени III) и образующему переход к фазе Ариушд (=Протокукутени), можно допустить, что последняя в значительной степени сложилась из местных элементов на западе Молдовы в тесном соприкосновении с обликом Алдень II. В этот период положение могло быть следующим: в то время как на юге Мунтении полного расцвета достигли общины фаз Гумельница А2 и В1, на северо-востоке Мунтении, на севере Добруджи и на юго-западе СССР бытовали общины фазы Стойкань. На юго-востоке Трансильвании и на западе Молдовы им

соответствовали во времени общины фазы Ариушд, а в центральной и северной Молдове и на севере Молдавской ССР бытовали, по-видимому, общины позднего этапа фазы Извоаре.

Наличие керамических фрагментов типа Кукутени А в верхнем горизонте в Стойкани, Алдени, Бонцешти и в горизонте II а в Брэилице доказывает параллельное развитие средней фазы культуры Гумельница, конца фазы Стойкани и начала фазы Кукутени А. Отметим, что фаза Стойкань и весь культурный облик Алдень II (по крайней мере на территории Молдовы) прерывается в период, соответствующий фазе Кукутени А.

Современные сведения о неолите в юго-восточной Молдове еще не позволяют уточнить события, происшедшие позднее в данной области. Там известно одно лишь поселение фазы Кукутени А (типа Феделешень) близ Тыргу Берешть, но неизвестны поселения фаз Кукутени АВ и В. Зато поселения определенного этапа фазы Кукутени В известны в Мунтении в Поду Хырбочиь, Сарата Монтеору и в Чептуре. Что касается придунайской области в районе Брэила, то Д. Берчу считает, что на поселении в Брэилице есть материалы, иллюстрирующие с точки зрения культуры весь период между фазой Стойкань и концом культуры Гумельница, характеризующийся проникновением общин типа Фолтештъ-Усатово.

ОБЪЯСНЕНИЯ РИСУНКОВ

Рис. 1.— Карта распространения культурного облика Алдень II.

Рис. 2.— Кремневые орудия (Дрэгэнешть-Текуч).

Рис. 3.— Плоские каменные топоры (Дрэгэнешть—Текуч).

Рис. 4.— Формы сосудов (Дрэгэнешть—Текуч).

Рис. 5.— Фрагменты орнаментированной керамики (1—4) и ручки крышек (Дрэгэнешть-Текуч).

Рис. 6.— Фрагменты женской статуэтки (Дрэгэнешть—Текуч).

Рис. 7.— Фрагменты керамики из поселения в Дрэгэнешть—Текуч.

SUR L'ASPECT CULTUREL ALDENI II (à la lumière des fouilles de Drăgănești-Tecuci)

RÉSUMÉ

Les communautés dont il s'agit ont habité la région comprise entre le Prut, le cours inférieur du ruisseau Bîrlad (à peu près jusqu'aux environs de la ville de Bîrlad) et, au sud, le cours inférieur du Siret. Jusqu'aux derniers temps, aucune découverte dans ce domaine n'était connue à l'est du Prut, dans la R.S.S. de Moldavie et la R.S.S. d'Ukraine; les fouilles récentes des archéologues soviétiques y ont mis au jour quelques établissements: l'un sur les rives du lac Yalpoug, dans les environs immédiats de la ville de Bolgrad (rég. d'Odessa), et un autre, semblable au

premier, près de Vulcănești (R.S.S. de Moldavie). Sur le territoire de la Dobrogea, les découvertes sont en nombre limité; du matériel de type Aldeni II a été signalé près de Garvăn, de Văcăreni, de Luncavița. Enfin, dans le nord-est de la Munténie, les communautés Aldeni II sont connues au nord de la rivière Călmățui.

Ainsi qu'il résulte des observations stratigraphiques faites à Stoicani (6 niveaux) et à Aldeni (3 niveaux), l'aspect Aldeni II a connu une évolution prolongée, à laquelle il est possible, dans l'état actuel des recherches, de reconnaître deux phases. La plus ancienne est celle identifiée dans la couche inférieure de Stoicani (niveaux 6—5) et dans l'établissement de Drăgănești-Tecuci, qui comporte une couche unique. Compte tenu que ce dernier établissement constitue un ensemble fermé, l'auteur propose pour cette phase l'appellation de phase *Drăgănești-Tecuci*. Pour la phase suivante, représentée dans la couche supérieure de Stoicani, à Aldeni et à Brăilița, il propose de la nommer phase *Stoicani*. Il est possible que dans un proche avenir de nouvelles phases soient identifiées.

A partir des observations effectuées à Drăgănești-Tecuci, considérées par rapport aux autres sites, l'auteur fait un exposé d'ensemble sur les recherches concernant l'aspect Aldeni II.

La distinction faite entre l'aspect Aldeni II et les civilisations avoisinantes est justifiée par l'analyse des matériaux archéologiques, car il en ressort que cet aspect résulte de la combinaison d'éléments variés. Mais les avis diffèrent dès qu'il s'agit de désigner ceux-ci. Certains archéologues ont soutenu que la part la plus importante en revient aux éléments Gumelnița, opinion complétée ultérieurement dans le sens qu'il s'agirait d'éléments liés à la phase Gumelnița A1 (d'après la périodisation de l'auteur = phase Petru Rareș), mêlés et fusionnés à des éléments Protocucuteni. Cette affirmation était exacte à son heure, vu qu'elle se rapportait à des ensembles appartenant à la phase avancée de l'aspect Aldeni II. Mais après les fouilles de Drăgănești-Tecuci, qui ont fait connaître une phase plus ancienne, la situation s'est modifiée: on constate que les communautés Petru Rareș — celles de la seconde étape de cette phase de façon certaine et probablement aussi celles de sa première étape — ont en effet contribué à la formation de l'aspect Aldeni II; par contre, le second élément constitutif de celui-ci n'est pas représenté par la phase Protocucuteni, mais par des éléments précucuténiens appartenant à une phase pleinement développée, à savoir à la fin de la phase Larga Jijia et au commencement de la phase Izvoare.

Les données dont on dispose permettent de délimiter de manière plus précise la zone de formation de l'aspect Aldeni II qu'il n'a été fait jusqu'à présent. D'après les indications fournies par les aires de diffusion de ses deux phases, l'auteur estime que la formation de celui-ci a eu lieu dans la zone méridionale de la Moldavie et probablement dans le nord-est de la Munténie. Par la suite, un groupe de communautés appartenant à l'aspect Aldeni II s'est établi dans le sud-ouest de l'U.R.S.S., dans la région comprise entre le Prut et le Dniestr, arrivant au nord jusque près de la rivière Botna. Il est possible que la diffusion de ce groupe dans la région mentionnée se soit produite dès la première phase.

Dans l'état actuel des recherches, la situation se dessine de la manière suivante : dans le nord, le centre et le sud-ouest de la Moldavie, ainsi que dans le nord de la R.S.S. de Moldavie, se trouvaient les communautés de la phase Izvoare (= Précucuteni III). Le sud-est de la Moldavie, ainsi probablement que le sud-ouest de l'U.R.S.S. et le nord-est de la Munténie, étaient habités par des communautés appartenant à la phase Drăgănești-Tecuci et dans le sud de la Valachie par des communautés de la seconde étape de la phase Petru Rareș. Vers la fin de la phase Drăgănești-Tecuci ou le commencement de la phase Stoicani, un groupe de communautés s'est répandu vers le midi, sur le territoire de la Munténie, atteignant au moins le cours du Călmățui.

La situation en Moldavie occidentale est encore assez confuse. D'après certaines découvertes — et en premier lieu d'après les constatations auxquelles donne lieu le complexe précucuténi de Traian (Dealul Fintinilor), assigné par l'auteur à la fin de la phase Izvoare (= Precucuteni III) et marquant le passage à la phase Ariușd (Protocucuteni) — il faut admettre que, dans une large mesure, la formation de celle-ci a eu lieu en Moldavie occidentale, à partir d'éléments locaux et en contact étroit avec l'aspect Aldeni II. A cette époque, la situation aurait été la suivante : cependant qu'en Munténie méridionale les communautés des phases Gumelnița A2 et B1 se trouvaient en pleine évolution, le nord-est de la Munténie, le nord de la Dobrogea et le sud-ouest de l'U.R.S.S. étaient peuplés par les communautés de la phase Stoicani ; au même moment, le sud-est de la Transylvanie et l'ouest de la Moldavie étaient peuplés par les communautés de la phase Ariușd, tandis que le nord et le centre de la Moldavie, ainsi que le nord de la R.S.S. de Moldavie, l'étaient sans doute par des communautés appartenant à une étape avancée de la phase Izvoare.

La présence de fragments céramiques du type Cucuteni A dans le niveau supérieur de Stoicani, d'Aldeni, de Bontăști et aussi dans le niveau II a de Brăilița prouve le parallélisme existant entre une phase moyenne de la civilisation de Gumelnița, la fin de la phase Stoicani et le commencement de la phase Cucuteni A. Il faut remarquer que l'évolution tant de la phase Stoicani que de l'aspect culturel Aldeni II, en général, cesse — tout du moins sur le territoire de la Moldavie — à une période correspondant à la phase Cucuteni A.

Les données dont on dispose à ce jour sur le néolithique du sud-est de la Moldavie ne permettent pas de préciser le cours des événements qui ont suivi. Si l'on connaît dans la région un établissement de la phase Cucuteni A (type Fedeleșeni), près de Tîrgu Berești, on n'en connaît aucun des phases AB et B. Par contre, des établissements d'une certaine étape de la phase Cucuteni B sont connus en Munténie, à Podu Hirbocii, Sărata Monteoru et Ceptura. Pour la région du Danube, dans le district de Brăila, D. Berciu estime que les matériaux mis au jour à Brăilița couvrent toute la période comprise entre la phase Stoicani et la fin de la civilisation de Gumelnița, qui est marquée par la pénétration des communautés du type Foltești-Usatovo.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. — Schéma de la diffusion de l'aspect culturel Aldeni II.
Fig. 2. — Outils en silex (Drăgănești-Tecuci).
Fig. 3. — Haches plates en pierre (Drăgănești-Tecuci).
Fig. 4. — Formes de vases (Drăgănești-Tecuci).
Fig. 5. — 1—4, fragments céramiques décorés et anses de couvercles (Drăgănești-Tecuci).
Fig. 6. — Figurine féminine à l'état fragmentaire (Drăgănești-Tecuci).
Fig. 7. — Fragments céramiques de l'établissement de Drăgănești-Tecuci.
-

